

виявлення раннього діагностування симптомів аутизму. Вказані норми і терапевтичні стадії дитини, що є показниками аутизму, в перший рік життя дитини.

Ключові слова: аутизм, різні спектри аутизму, діагностичні критерії, стадії дитячого розвитку, ранній діагноз, модель діагнозу, стадії терапії.

MALAKHOVSKA EVA, KHYZHNA OLGA. Autism. Early diagnosis and therapy of autism spectrum disorders.

The article deals with autism and the role of early diagnosis and therapy of children with ASD. Diagnostic criteria for autism spectrum disorders. The model and role of early diagnosis of autism are described. Goals and forms of observation of a child important in early diagnosis of autism symptoms are given. Developmental norms and therapeutic stages of an autistic child in the first year of a child's life are indicated.

Keywords: Autism, autism spectrum disorders, diagnostic criteria, stages of child development, early diagnosis, diagnosis model, stages of therapy.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-145.2019.25>

UDK 331.548:316.342.6-057.87

Sikora Jan

EKONOMICZNE I SPOŁECZNE ASPEKTY TWORZENIA KAPITAŁU LUDZKIEGO A WYBORY EDUKACYJNE STUDENTÓW

Przedmiotem rozważań podjętych w niniejszym artykule jest problematyka dotycząca ekonomicznych i społecznych aspektów tworzenia kapitału ludzkiego. Kategorię socjologiczną, na której skupiona jest uwaga są studenci wyższych uczelni traktowani jako zbiorowość, której kapitał ludzki rozumiany jako właściwość jednostki wyrażająca się w wiedzy, umiejętnościach i osobistym doświadczeniu stanowi podstawę formowania kapitału społecznego. Przyjmuje się przy tym, że kapitał społeczny jest kluczowym czynnikiem zapewniającym rozwój gospodarczy i budowanie spójności społecznej. Zwraca się przy tym uwagę na charakterystyczny dla gospodarki opartej na wiedzy kontekst, który należy uwzględnić w prowadzonych analizach.

Z uwagi na wieloaspektowość omawianego zjawiska zwraca się także uwagę na konieczność interdyscyplinarnego podejścia z uwzględnieniem pedagogicznych, ekonomicznych, psychologicznych i socjologicznych aspektów omawianej problematyki. Wszystkie te podejścia uznaje się za komplementarne i niezbędne dla uzyskania pełnego obrazu badanego zjawiska. Ilustrację empiryczną prowadzonych rozważań stanowią wyniki badań eksploracyjnych uzyskanych przez studentów APS w Warszawie. Badania te skoncentrowane są na przesłankach związanych z dokonywaniem wyborów ścieżki edukacyjnej jako wstępu do dalszej kariery zawodowej jako wyrazu kapitału ludzkiego tej zbiorowości.

Przeprowadzone rozważania i uzyskane wyniki badań potwierdzają prezentowane w literaturze przedmiotu tezy o znaczącym wpływie otoczenia – domu rodzinnego i szkoły na formowanie wczesnych form kapitału ludzkiego. Jednak ograniczenie do tej formuły może oznaczać, że na etapie edukacji szkolnej nie są eksponowane treści właściwe dla procesu formowania kapitału społecznego i związanych z tym procesem przedsięwzięć podejmowanych w ramach istniejącego porządku instytucjonalnego oraz treści właściwe dla etapu aktywności zawodowej człowieka. W tej sytuacji uzasadnionym jak się wydaje jest postulat wprowadzenia do procesu edukacji efektywnych form

kształcenia w zakresie działań na rzecz formowania kapitału społecznego, co wymaga podjęcia bardziej rozległych badań dotyczących przedmiotowej problematyki i debaty dotyczącej sposobu wdrożenia wniosków wynikających z tych badań.

Słowa kluczowe: kapitał ludzki, kapitał społeczny, edukacja, gospodarka wiedzy.

(стаття подана мовою оригіналу)

W warunkach formowania się społeczeństwa wiedzy rozumianego jako forma gospodarowania, w której wiedza jest niezbędnym czynnikiem umożliwiającym uzyskanie trwałej przewagi konkurencyjnej, kluczowego znaczenia nabiera kapitał ludzki. Niezależnie od debaty dotyczącej istoty tego fenomenu, w literaturze przedmiotu kapitał ludzki utożsamia się z wiedzą, umiejętnościami i doświadczeniem pracowników [3, s. 17; 1, s. 344; 6, s. 63]. Tak sformułowane określenie wskazuje na potrzebę wielowątkowej analizy zawartych w nim treści. Kapitał ludzki można bowiem rozważać z perspektywy jednostki lub określonej zbiorowości, sposobu jego formowania oraz wykorzystania w wymiarze ekonomicznym i jego wpływu na strukturę społeczną. Każdy z tych aspektów wymaga zastosowania właściwych sposobów i narzędzi analizy.

W wymiarze ogólnospołecznym kapitał ludzki można traktować jako zasób niezbędny dla rozwoju społeczeństwa, który w wyniku interakcji międzyludzkich staje się kapitałem społecznym. [2, s. 6] Z kolei wg J. Czapińskiego, w odniesieniu do jednostki kapitał ludzki jako właściwość jednostki stanowi potencjał decydujący o sukcesie ekonomicznym w obszarze indywidualnej rywalizacji. Z punktu widzenia zarządzania zasobami w przedsiębiorstwie, znaczenie kapitału ludzkiego egzemplifikuje się w jego zaangażowaniu w procesie tworzenia wartości i aktualnie jest traktowane jako kluczowy warunek uzyskania sukcesów biznesowych. W ten sposób kapitał ludzki staje się centralną kategorią w rozważaniach dotyczących kondycji współczesnego człowieka.

W tej sytuacji zasadniczą kwestią jest sposób kształtowania kapitału ludzkiego, którego istotnym elementem jest zorganizowany m. авн edukacji ukierunkowany na przygotowanie się człowieka do wykonywania zawodu umożliwiającego zajęcie określonego miejsca w życiu społecznym [8, s. 235]. W tym procesie kluczową kategorię stanowią osoby podejmujące kształcenie na poziomie wyższym. Stanowią one bowiem zbiorowość, mającą decydujące znaczenie dla tworzenia kapitału społecznego niezbędnego dla zapewnienia długotrwałego wzrostu gospodarczego i harmonijnego rozwoju społeczeństwa.

Na tym tle celem rozważań podjętych w niniejszym artykule jest sformułowanie wstępnej diagnozy dotyczącej motywacji studentów do podejmowania studiów w kontekście formowania kapitału ludzkiego, w zasygnalizowanych wyżej aspektach związanych z kształtowaniem i znaczeniem tego fenomenu dla sposobu funkcjonowania człowieka we współczesnej rzeczywistości społeczno-gospodarczej.

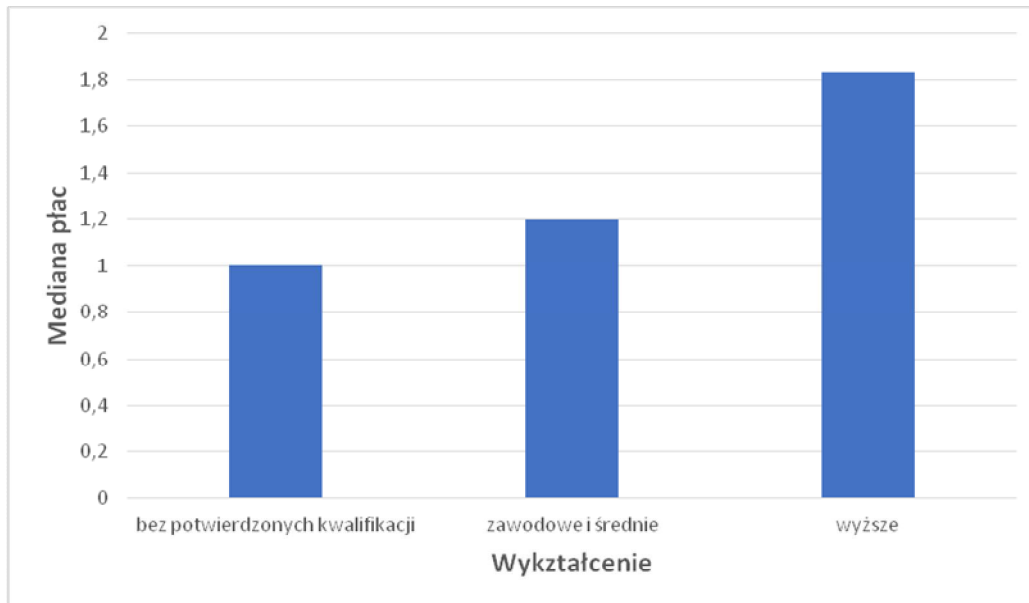
Badanie określonego w ten sposób obszaru eksploracji jest przedmiotem zainteresowania badaczy w wielu dyscyplinach naukowych: pedagogów, ekonomistów psychologów czy też socjologów. Stąd też odwołania do teorii i zastosowane metody badawcze muszą odpowiadać specyfice stosowanej dla

określonej dyscypliny naukowej. Pojęcie kapitału, właściwe dla nauk ekonomicznych, implikuje traktowanie kapitału ludzkiego w kategoriach ekonomicznych i egzemplifikuje się w analizach dotyczących nakładów ponoszonych na jego wytworzenie i możliwych do uzyskania korzyściach mierzonych w pieniądzu. W ujęciu socjologicznym przedmiotem analizy są procesy przekształcania kapitału ludzkiego jako właściwości jednostki w kapitał społeczny i jego znaczenia dla pomyślnego rozwoju społeczeństwa. Z kolei w pedagogice badacze skoncentrowani są na procesach edukacyjnych jako podstawowym sposobie wyposażanie jednostki w wiedzę i umiejętności w sposób zapewniający harmonijny rozwój psychiczny i emocjonalny. Wszystkie te podejścia należy traktować jako komplementarne i niezbędne dla uzyskania pełnego obrazu badanego zjawiska. Jednocześnie wykorzystane w ramach prac nad niniejszym artykułem metody: sondażu diagnostycznego i badania danych zastanych mieszczą się w katalogu metod badawczych stosowanych w naukach społecznych.

Decyzje o charakterze edukacyjnym podejmowane przez jednostkę podporządkowane są logice funkcjonowania społeczeństwa integrowanego na zasadzie podziału pracy społecznie zorganizowanej. Interesujący model dotyczący mechanizmu podejmowania tych decyzji zaprezentował J. H. Goldthorpe. W modelu tym założył, że uczniowie na etapie tranzykcji z obowiązkowego etapu kształcenia na wyższy poziom muszą podjąć decyzję dotyczącą alternatywnego wyboru między pozostaniem w systemie kształcenia a przejściem na rynek pracy. Pozostanie w systemie kształcenia implikuje kolejną alternatywę egzemplifikującą się w antynomii: „sukces” lub „porażka”. W przypadku pozostania w systemie kształcenia należy uwzględnić ponoszenie kosztów edukacji z uwzględnieniem oczekiwań związanych z odroczonej korzyściami wynikającymi z poniesionych nakładów na edukację. Z kolei przejście na rynek pracy bezpośrednio po zakończeniu kształcenia obowiązkowego oznacza możliwość wcześniejszego uzyskania przychodów z pracy. W strategii przyjętej przez decydenta należy także uwzględnić szanse dostępu do docelowych klas społecznych, wynikające z podjętych decyzji. Z tego punktu widzenia największe prawdopodobieństwo awansu społecznego związane jest z kontynuowaniem nauki. [4, s. 309-313]

Miarą sukcesu przyjętej strategii może być tzw. indywidualna stopa zwrotu z inwestycji w edukację. Wskaźnik ten wyraża stosunek różnicy między wartością przyszłych przychodów wynikających z uzyskania określonego poziomu edukacji (K) a wartością bieżących nakładów poniesionych na uzyskanie danego poziomu edukacji powiększoną o koszty utraconych przychodów (N) do wartości bieżących nakładów z uwzględnieniem utraconych przychodów(N) [5, s. 3].

Empirycznie określona zależność poziomu zarobków (mediana) od poziomu wykształcenia, właściwa dla polskich uwarunkowań społeczno-gospodarczych zaprezentowana jest na rys. 1.

Opracowanie własne na podstawie: *Badanie Wynagrodzeń Sedlak & Sedlak*

Rys. 1. Zależność poziomu wynagrodzeń od wykształcenia

Zaprezentowana na rys. 1 grafika obrazuje tendencję w zróżnicowaniu poziomu wynagrodzenia pracowników w zależności od posiadanego wykształcenia. Jest dobrą ilustracją teorii wiążącej różnice płac spowodowane różnym poziomem wydajności wynikającym z posiadanych kwalifikacji. Ważną okolicznością, którą należy uwzględnić w analizach dotyczących przedmiotowej problematyki jest także powiązanie wysokości płac z wiekiem pracowników. Wyniki badań empirycznych wskazują, że najwyższe wynagrodzenia uzyskują pracownicy w przedziale wiekowym 30-40 lat. Okoliczności te stanowią ważną przesłankę dla oceny indywidualnej stopy zwrotu z inwestycji w edukację.

W rezultacie analizy dotyczącej ponoszonych na edukację kosztów i antycypowanych przyszłych korzyści nasuwa się wniosek, że inwestycja w wykształcenie ma uzasadnienie, kiedy wynikająca stąd zaktualizowana wartość korzyści jest większa od wartości zaktualizowanych kosztów [1, s. 337]. Takie podejście nie uwzględnia jednak innych ważnych dla człowieka okoliczności lokowanych w innych ważnych obszarach jego egzystencji. Obok bowiem dość łatwych do skwantyfikowania korzyści o charakterze materialnym w wymiarze jednostkowym i ogólnospołecznym należy tu wyróżnić korzyści o charakterze niematerialnym, takie jak poczucie satysfakcji czy też lepsze zdrowie i dłuższe życie, a w wymiarze społecznym formowanie postaw sprzyjających spójności społecznej.

W postindustrialnej fazie rozwoju kapitalizmu, w której wytwarzanie wartości jest funkcją zaangażowanych zasobów intelektualnych zasadniczym zagadnieniem staje się formowanie podmiotowości pracowników w sposób zapewniający produktywność ich pracy. Bowiern specyfika współczesnych form akumulacji wynikająca z potrzeby autonomizacji pracownika powoduje często zanikanie wyraźnego rozgraniczenia życia osobistego i pracy. W tych warunkach inwestycja w

edukację wynikającą z imperatywu kształcenia całościowego wymusza prywatyzację procesu reprodukcji i modernizacji kompetencji zawodowych.

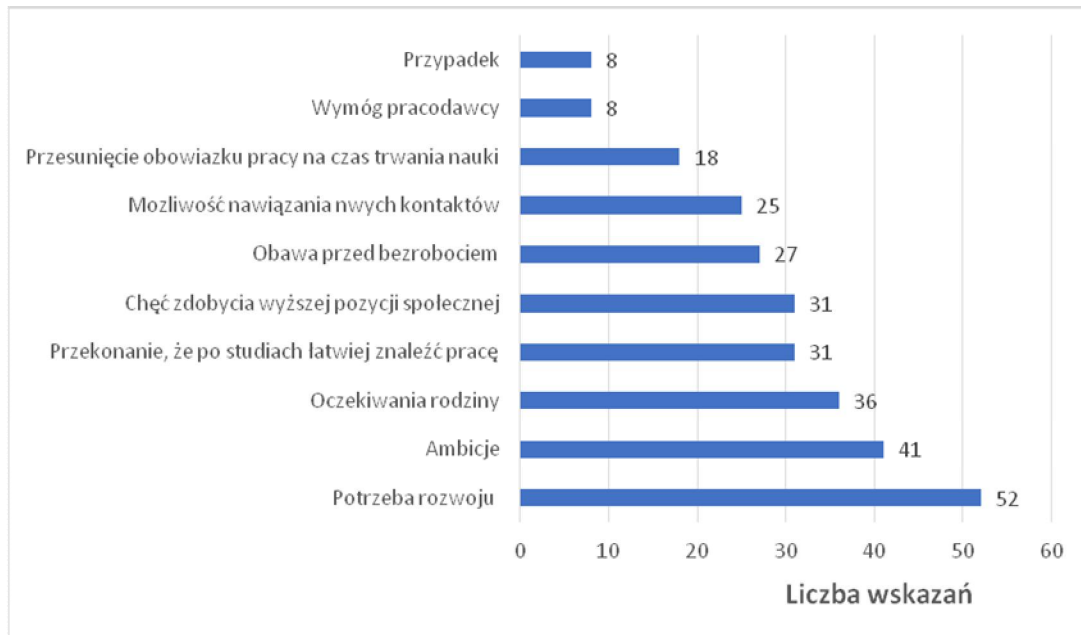
Na tym tle interesującą jak się wydaje kwestią jest podjęcie problematyki dotyczącej motywacji w zakresie podejmowania studiów przez absolwentów szkół średnich. Skoncentrowanie się na tej kategorii socjologicznej związane jest ze znaczeniem kapitału ludzkiego tej zbiorowości dla kształtowania kapitału społecznego. Obecnie przyjmuje się bowiem, że kapitał społeczny stanowi podstawę dla budowania pomyślności współczesnego społeczeństwa. Przykładem takiego podejścia jest realizowany w ramach Unii Europejskiej m. авн Strategia Europa 2020. W dokumentach strategicznych Unii za ważny priorytet przyjęto zapewnienie inteligentnego wzrostu, czyli rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacji, tworzącego wysoką wartość dodaną. Jako warunek konieczny realizacji takich zamierzeń uznano konieczność rozwoju i podnoszenia jakości edukacji, co wyraża się w dążeniu do osiągnięcia co najmniej 40% odsetka osób w wieku lat 30-34 z wykształceniem wyższym lub równoważnym.

Odnosząc się do warunków Polski należy zwrócić uwagę, że według danych GUS współczynnik skolaryzacji netto plasuje się na poziomie około 37%, a poziom skolaryzacji brutto przekracza 47% (dane za 2015/2016). Oznacza to, że możliwe jest osiągnięcie wyznaczonego w Strategii Europa 2020 celu dotyczącego odsetka osób z wyższym wykształceniem. Jednocześnie wartość wskaźnika skolaryzacji brutto wskazuje, że znaczna część starszych roczników populacji uzupełnia swoje wykształcenie na poziomie wyższym.

W tych okolicznościach ciekawą inicjatywą są badania przeprowadzone przez studentów Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Badania te wykazują, że decyzja dotycząca wyboru dalszej drogi życiowej stanowi dla absolwentów szkół średnich trudną decyzję o przełomowym znaczeniu. Wskazują oni przy tym na potrzebę uwzględnienia wielu czynników, takich jak własne zainteresowania, chęć uzyskania własnych środków finansowych, system wyznawanych wartości czy też sytuacja rodzinna.

Badania przeprowadzone zostały na próbie liczącej 100 studentów prestiżowych uczelni warszawskich: Uniwersytetu Warszawskiego i Akademii Pedagogiki Specjalnej, w proporcji 1:1. Badani studenci studiują na następujących kierunkach studiów: pedagogika, psychologia, informatyka, gospodarka przestrzenna, fizyka.

W trakcie prowadzonych badań respondenci odnieśli się do czynników wpływających na decyzję o podjęciu kształcenia na poziomie wyższym oraz wyborów dotyczących określonego kierunku studiów. Uzyskane wyniki badań dotyczące motywów podjęcia nauki na studiach wyższych, prezentujące preferencje studentów (liczba wskazań) zaprezentowane są na rys. 2.

Rys. 2. Czynniki decydujące o podjęciu nauki na studiach wyższych

Analiza danych zaprezentowanych na rys. 2 wskazuje, że przesłanki mające wpływ na decyzje studentów o wyborze studiów mają charakter subiektywny. Można je zaliczyć do kategorii potocznych, stereotypowych wyobrażeń organizujących życie jednostek i grup społecznych. W swoich wskazaniach respondenci nie uwzględniają w zasadzie czynników mających wpływ na sposób funkcjonowania zbiorowości i mechanizmów organizujących życie społeczne. Może to oznaczać, że na dotychczasowych etapach edukacji problematyka ta nie została dostatecznie wyeksponowana.

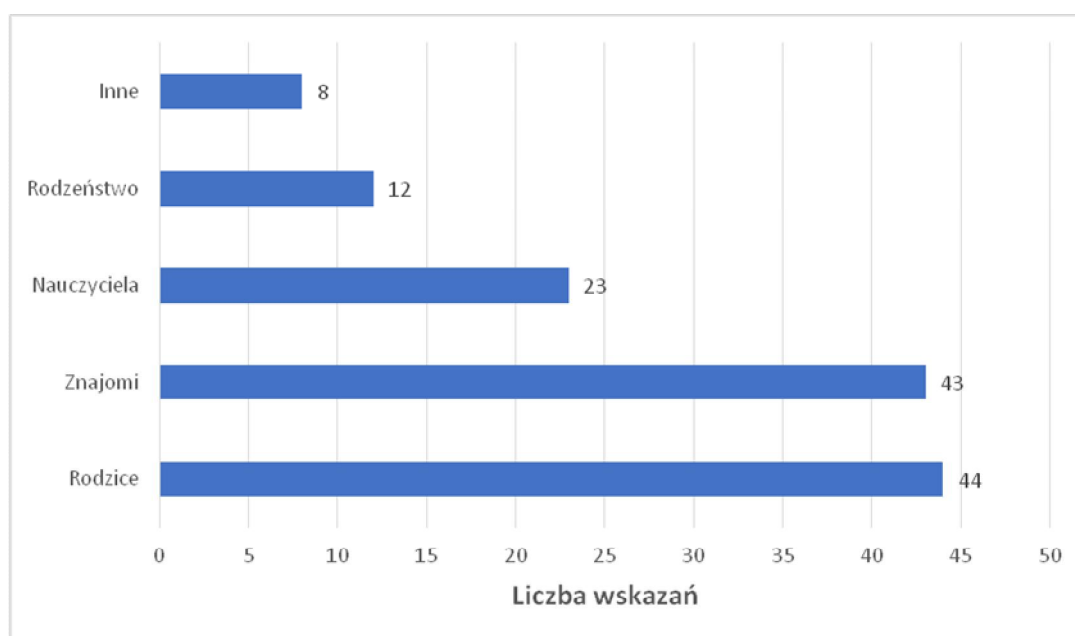
Wskazania respondentów dotyczące czynników motywujących studentów do wyboru określonego kierunku studiów zaprezentowane zostały na rys. 3.

Rys. 3. Czynniki decydujące o wyborze kierunku studiów

Zaprezentowane na rys. 3 wyniki badań wskazują, że dokonane przez studentów wybory odnośnie kierunku studiów znajdują swoje racjonalne uzasadnienie w ocenach dotyczących osobistych preferencji respondentów. Deklaracja o zgodności z predyspozycjami zawodowymi może wskazywać na wcześniejsze konsultacje z doradcą zawodowym.

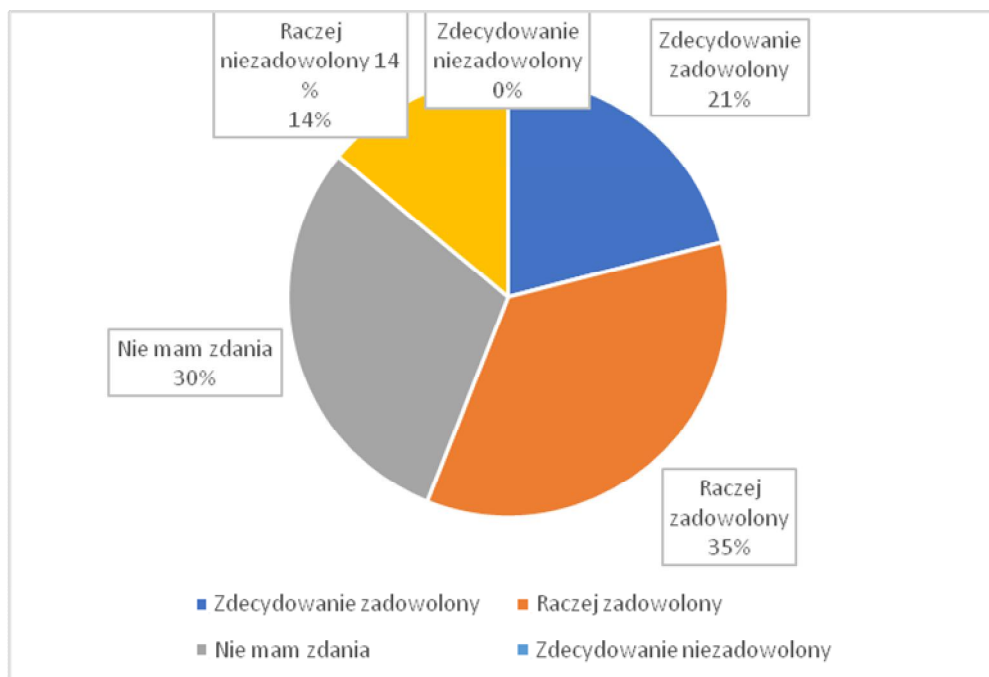
Istotnym uzupełnieniem omawianych wyżej zagadnień może być informacja o osobach mających wpływ na dokonywane przez absolwentów szkół średnich wybory dotyczące ich dalszej kariery zawodowej. Uzyskane w badaniach dane dotyczące kategorii osób mających wpływ na decyzje dotyczące wyboru kierunku studiów uwidocznione są na rys. 4.

Rys. 4. Osoby mające wpływ na wybór kierunku studiów

Zgodnie z danymi wyszczególnionymi na rys. 4 wpływ na podejmowane decyzje dotyczące wyboru kierunku studiów przez absolwentów szkół średnich mają przede wszystkim rodzice i znajomi. Na uwagę zasługuje stosunkowo niski udział nauczycieli w podejmowaniu tych decyzji. Może to oznaczać, że w procesie edukacji szkolnej problematyka dotycząca projektowania przyszłych karier zawodowych uczniów nie jest dostatecznie wyeksponowana.

Na tym tle interesującą kwestią jest poziom zadowolenia studentów z wybranego kierunku studiów. Wyniki badań w tym obszarze zilustrowane są na rys. 5.

Rys. 5. Poziom zadowolenia z wybranego kierunku studiów

Na podstawie porównania wyników badań zilustrowanych na rys. 3 i 4 można sformułować wniosek, że deklarowany poziom zadowolenia z wybranego kierunku studiów (około 56% deklaracji pozytywnych) jest zbliżony z oczekiwaniami studentów dotyczącymi ich zainteresowań i predyspozycji zawodowych, co w opinii studentów sprzyja realizacji ich planów zawodowych.

W podsumowaniu należy zwrócić uwagę, że badani studenci mają świadomość lokalnego w czasie i przestrzeni znaczenia formułowanych opinii. Jednocześnie odnosząc się do znacznego udziału osób negatywnie oceniających dokonane wybory lub nie mających zdania w tej kwestii, postulują celowość wprowadzenia rozmów kwalifikacyjnych dla kandydatów na poszczególne kierunki studiów.

Uzyskane wyniki badań dotyczące motywacji absolwentów szkół średnich związane z dokonanymi wyborami odnośnie edukacji na poziomie wyższym i oceny słuszności podjętych decyzji w tym zakresie potwierdzają prezentowane w literaturze przedmiotu tezy o znaczącym wpływie otoczenia – domu rodzinnego i szkoły na formowanie wczesnych form kapitału ludzkiego. Istotną przy tym okolicznością, znajdującą swoją egzemplifikację w uzyskanych wynikach badań, jest ograniczenie prezentowanych przez respondentów projekcji do typowych dla wczesnych form kształtowania kapitału ludzkiego. Oznacza to, że na etapie edukacji szkolnej nie są eksponowane treści właściwe dla procesu formowania kapitału społecznego i związanych z tym procesem przedsięwzięć podejmowanych w ramach istniejącego porządku instytucjonalnego oraz treści właściwe dla etapu aktywności zawodowej człowieka. Może to oznaczać niepełne wykorzystanie potencjału edukacyjnego na etapie kształcenia szkolnego i odroczenie stymulowania ludzi do aktywności na rzecz formowania kapitału społecznego. W tej sytuacji uzasadnionym jak się wydaje jest postulat wprowadzenia do procesu

edukacji efektywnych form kształcenia w zakresie działań na rzecz formowania kapitału społecznego. Dotychczasowe próby aktywności w tym zakresie, realizowane głównie na lekcjach *podstaw przedsiębiorczości* (w Polsce) sytuuje się w kategorii niepowodzeń szkolnych [7, s. 157]. Wdrożenie tego postulatu wymaga podjęcia bardziej rozległych badań dotyczących przedmiotowej problematyki i debaty dotyczącej sposobu wdrożenia wniosków wynikających z tych badań.

Bibliografia:

1. D. Begg: Mikroekonomia. PWN. Warszawa 2000
2. J. Czapiński: Kapitał ludzki i kapitał społeczny a dobrobyt materialny. Polski paradoks. W: Zarządzanie Publiczne Nr 2(4)/2008
3. L. Edvison, M.S. Malone: Kapitał intelektualny. PWN. Warszawa 2001
4. J. H. Goldthorpe: O socjologii. Integracja badań i teorii. IFiS PAN. Warszawa 2012
5. A. Król: Metody dyskontowe w ocenie efektywności nakładów na edukację wyższą. W: EKONOMETRIA ECONOMETRICS. Nr 1/2016
6. T. Piketty: Kapitał w XXI wieku
7. J. Sikora: Edukacja ekonomiczna jako niezbędny składnik wykształcenia ogólnego
8. W. Szewczuk: Podstawy psychologii. Innowacja. Warszawa 2000. WSP. Warszawa 2011

СІКОРА ЯН. Економічні та соціальні аспекти формування людського капіталу в процесі вибору студентами освітнього профілю.

Предметом обговорення, проведеного в цій статті, є питання економічних та соціальних аспектів створення людського капіталу. Соціологічна категорія, на яку зосереджена увага, – студенти університету, які трактуються як громада, людський капітал, який розуміється як властивість особистості, виражена у знаннях, уміннях та особистому досвіді, є основою формування соціального капіталу. Передбачається, що соціальний капітал є ключовим фактором забезпечення економічного розвитку та розбудови соціальної згуртованості. Звертається увага на контекст, характерний для економіки, заснованої на знаннях, який повинен бути включений до проведених аналізів.

Через багатогранний характер обговорюваного явища також звертається увага на необхідність міждисциплінарного підходу з урахуванням педагогічних, економічних, психологічних та соціологічних аспектів обговорюваних питань. Усі ці підходи вважаються взаємодоповнюючими і необхідними для отримання повної картини досліджуваного явища. Емпірична ілюстрація роздумів – результати проведених досліджень, отриманих студентами АПН у Варшаві. Ці дослідження зосереджені на припущеннях, пов'язаних із вибором освітнього шляху як вступу до подальшої кар'єри як вираження людського капіталу цієї групи.

Отримані міркування та результати досліджень підтверджують викладені в літературі тези про істотний вплив навколишнього середовища – сімейного будинку та школи на формування ранніх форм людського капіталу. Однак обмеження його цією формулою може означати, що на етапі шкільної освіти зміст, що стосується процесу формування соціального капіталу та пов'язаних з ним зобов'язань, що здійснюються в рамках існуючого інституційного порядку, не піддається впливу, а також зміст, що стосується етапу людської діяльності. У цій ситуації видається обґрунтованим постулювати ефективні форми навчання у сфері формування соціального капіталу в навчальному процесі, що вимагає проведення більш масштабних досліджень з цього питання та дискусій щодо того, як реалізувати висновки, отримані в результаті цього дослідження.

Ключові слова: людський капітал, соціальний капітал, освіта, економіка знань.

СИКОРА ЯН. Экономические и социальные аспекты формирования человеческого капитала в м. авног выбора студентами образовательного профиля.

Предметом обсуждения в данной статье является вопрос экономических и социальных аспектов создания человеческого капитала. Социологической категорией, на которой сосредоточено внимание, являются студенты университетов, рассматриваемые как сообщество, чей человеческий капитал, понимаемый как собственность человека, выраженная в знаниях, навыках и личном опыте, является основой для формирования социального капитала. Предполагается, что социальный капитал является ключевым фактором обеспечения экономического развития и формирования социальной сплоченности. Внимание обращается на контекст, специфичный для экономики, основанной на знаниях, которая должна быть включена в проведенный анализ.

В связи с многогранной природой обсуждаемого явления также обращается внимание на необходимость междисциплинарного подхода с учетом педагогических, экономических, психологических и социологических аспектов обсуждаемых вопросов. Все эти подходы считаются взаимодополняющими и необходимыми для получения полной картины изучаемого явления. Эмпирической иллюстрацией отражений являются результаты предварительных исследований, полученных студентами APS в Варшаве. Эти исследования сосредоточены на предпосылках, связанных с выбором образовательного пути в качестве введения в дальнейшую карьеру как выражения человеческого капитала этой группы.

Полученные соображения и результаты исследований подтверждают представленные в литературе тезисы о значительном влиянии окружающей среды – семейного дома и школы на формирование ранних форм человеческого капитала. Однако ограничение этой формулой может означать, что на этапе школьного образования содержание, относящееся к процессу формирования социального капитала и связанных с ним обязательств, предпринимаемых в рамках существующего институционального порядка, не раскрывается, а также содержание, относящееся к этапу человеческой деятельности. В этой ситуации представляется оправданным постулировать эффективные формы образования в области формирования социального капитала в образовательном процессе, что требует проведения более обширных исследований по предмету и дебатов о том, как реализовать выводы, сделанные в результате этого исследования.

Ключевые слова: человеческий капитал, социальный капитал, образование, экономика знаний.

SIKORA JAN. Economic and social aspects of forming of human capital in the process of choice by the students of educational profile.

The subject of the discussion undertaken in this article are economic and social aspects of creating human capital. The sociological category being a focus hereof are university students treated as a community whose human capital understood as a property of the individual expressed in knowledge, skills and personal experience is the basis for forming social capital. It is assumed that social capital is a key factor in ensuring economic development and building social cohesion. Attention is drawn to the context specific to knowledge-based economy, which should be included in the analyzes carried out.

Due to the multi-faceted nature of the discussed phenomenon, attention is also drawn to the need for an interdisciplinary approach, taking into account pedagogical, economic, psychological and sociological aspects of the issues discussed. All these approaches are considered complementary and necessary to obtain a full picture of the phenomenon studied. The empirical illustration of the reflections are the results of exploratory studies obtained by students of APS (Academy of Special Education) in Warsaw. These studies are focused on the premises related to making educational path choices as an introduction to further career as an expression of the human capital of this group.

The considerations and research results obtained confirm the theses of the significant impact of the environment – family home and school on the formation of early forms of human capital. However, limiting it to this formula may mean that at the stage of school education, the contents relevant to the

process of forming social capital and the related undertakings undertaken within the existing institutional order are not sufficiently exposed, as well as the content relevant to the stage of human activity. In this situation, it seems justified to postulate effective forms of education in the field of social capital formation in the education process, which requires undertaking more extensive research on the subject matter and debate on how to implement the conclusions resulting from this research.

Keywords: *human capital, social capital, education, knowledge economy.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-145.2019.26>

УДК 378.091.27

Оленів Д. Г.

ВПЛИВ АКТИВНОГО ВІДПОЧИНКУ НА СТАН М'ЯЗОВОГО ТОНУСУ ПРИ МАЛОРУХЛИВІЙ ПОСТАВІ

За результатами досліджень понад 60,0 % студентів-першокурсників мають різні психосоматичні відхилення у стані здоров'я і з кожним наступним роком навчання у вищому навчальному закладі ця кількість збільшується. Актуальною проблемою у підготовці фахівців у галузі телекомунікаційних та інформаційних технологій є недостатня рухова активність, яка сприяє інтенсивному розвитку процесів гіподинамії. Внаслідок цього очевидна необхідність щодо впровадження здоров'язберезувальних технологій у навчальний процес студентів вищих навчальних закладів телекомунікаційних та інформаційних технологій.

Загальновідомо, що ті фізичні вправи, до яких організм погано адаптований (наприклад, біг), виявляються найціннішими в умовах обережного, суворо дозованого використання. Будь-яка фізична вправа може бути виключена лише на деякий час, після чого її треба поступово включати у заняття. Заборона будь-яких вправ за медичними показниками через погане пристосування організму до їх виконання може стосуватися тих рухів, які не мають прикладного значення, наприклад, деякі гімнастичні вправи, як-то "шпагат". Жодна фізична вправа, яка має прикладне значення, не може бути протипоказаною взагалі, без визначення періоду, впродовж якого діє заборона, через незадовільну адаптацію організму до цієї вправи. Єдиним правильним рішенням у цьому разі є поступове поліпшення адаптації організму до вправи такого виду.

Основним засобом, який забезпечує розвиток адаптаційних процесів, має бути сама "протипоказана" вправа. Не виключати, а дозовано, з урахуванням ступеня наявних порушень і пристосувальних можливостей організму використовувати цю вправу, що становить одне із важливих завдань занять з фізичного виховання у спеціальних медичних груп. Оволодіння новими фізичними вправами і руховими навичками, безумовно, важливо для студентів. Однак безпосередньою, найближчою за часом „віддачею” від навчальних занять з фізичного виховання і має бути підвищення розумової, фізичної працездатності та ліквідація або зменшення впливу залишкових явищ після захворювання.

Ключові слова: *дослідження, здоров'я, студенти-першокурсники, психосоматичні, гіподинамія, здоров'язберезувальні технології.*

Відомо, що тонус скелетних м'язів відіграє важливу роль у діяльності опорно-рухового апарату людини, тим самим здійснюючи суттєвий вплив на загальний стан організму та його працездатність. У свою чергу велике значення на формування тонічних скорочень на рівні напруження м'язів має